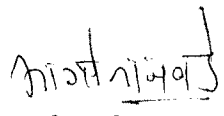

- प्रतिज्ञापत्र -

मी प्रतिज्ञापूर्वक निवेदन करते की, हा संशोधन - प्रबंध "ज्ञानेश्वरीतील निःसर्गप्रतिमा" मी स्वतः संशोधित केला असून यापूर्वी हा कोणत्याही विद्यापिठीय स्तरावर कोणतीही पदवी व पदविका मिळवण्यासाठी सादर करणेत आलेला नाही.

ठिकाण : कवाड

दिनांक : १९१२.९३

[माधुरी गो. तानवडे]

[संशोधक]

- प्रमाणपत्र -

प्रस्तुत प्रबंधात कु. माधुरी गोपाळ तानवडे यांनी "ज्ञानेश्वरीतील निसर्गप्रतिमा" या विषयाचा अभ्यास केला आहे. त्यांनी हा लघुसोध प्रबंध माझ्या मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केला आहे. तो यापूर्वी कोणत्याही विद्यापिठीय स्तरावर पदवी मिळवण्यासाठी उपयोगात आणलेला नाही.

नारदलिकर

ठिकाण : थाई

[डॉ. सौ. नी. र. हातेकर]

दिनांक : १९-१२-९३

[संशोधन मार्गदर्शक]

६६ हे विश्वचि माझे घर । ऐसी मति ज्याची स्थिर ।
किंबहुना घराचर । आपण जाहला ॥ ९९

प्रस्तावना

रमू. ए. च्या प्रथमवर्षी ज्ञानेश्वरीवर पी. एच्. डी. करावयाचे स्वप्न माझ्या मनात रुजले. ज्ञानेश्वरीवरील कोपी न घेतलेला असा विषय आपण घ्यावा ही मनिषा होतीच. सुदैवाने मी निवडलेल्या "ज्ञानेश्वरीतील निरर्ण" या विषयात फक्त "प्रतिमा" हा शब्द घालून विद्यापीठाने "ज्ञानेश्वरीतील निरर्णप्रतिमा" असा विषय मला रमू. फिन्. च्या लघुशोधप्रबंधासाठी दिला.

पहिल्यापासूनच ज्ञानेश्वरमाउलींबद्दलच्या नितांत आदर व प्रेमापोटी संदर्भग्रंथ जमविषेसाठी पडलेल्या त्रासाचे काहीच वाटले नाही. खाद्या अधाशा-सारखे मिळेल ते, मिळतील तेथून संदर्भग्रंथ मिळविले. पण जसजसे वाचन केले तसतसे विषयाचे काठिण्य व व्याप्ती जाणवत गेली. केवळ ज्ञानेश्वर माउलीं-वरील प्रगाढ श्रद्धेपोटीच - "लिहविता धनी वेगळ्याचि" होऊन हे सारे लिहिले गेले.

याचबरोबर लघुशोध निबंधासाठी माझ्या मार्गदर्शिका डॉ. प्रा. सौ. नी. र. हातेकर यांनी मला वेळोवेळी अत्यंत मोलाचे मार्गदर्शन केले. त्यांच्या सहृदय मार्गदर्शनामुळेच मला लिहिण्यास प्रोत्साहन मिळाले. डॉ. वि. ना. कुलकर्णी यांनी मला गुरु व पित्याच्या दुहेरी नात्याने जे दिग्दर्शन केले त्याबद्दल त्यांची मी आजन्म ऋणी आहे.

लिहिताना असंख्य अडचणी आल्या. वाटले, या लघु शोध प्रबंधाचे काम अपुरेच राहणार. पण या अनंत अडचणीतून अतिशय समंजसपणे मला वाट दाखविणेंचे नि मार्ग काढण्याचे महत्त्वपूर्ण काम माझ्या पतींनी अर्थात गोपाळ कुलकर्णी यांनी कसून सहधर्मचा-याची कामगिरी बजावली. संदर्भग्रंथ मिळविणे, अडलेल्या मुद्यांवर चर्चा करणे, लिखाणात मदत करणे या गोष्टी केवढ्या आत्मीयतेने त्यांनी केल्या. त्यांचे आभार मानण्याचा औपचारीकपणा मी करणार नाही.

पण एवढेच म्हणेन -

" कसे निभावून गेलो कळत नाही, कळले नव्हते ।
तसे काही जवळ नव्हते, नुसते हाती हात होते ।"

मला लागतील ती सर्व पुस्तके विनातक्रार उपलब्ध करून दिल्याबद्दल कासेगावच्या ग्रंथपाल कु. सुनिता परब व व्यंकटराव हायस्कूल, इचलकरंजी यांचीही मी आभारी आहे. माझे पिताजी गोपाळ तानवडे यांनी लेखनाचे कामी सहाय्य करून आपली साक्षिर्वाद मदत केली व मातोश्री सौ. सुनंदा तानवडे यांनी माझी मनोभूमी तयार करून माझे मनोबल वाढविले याबद्दल मी त्यांची कृतज्ञ आहे. माझ्या शब्दांना चित्ररूप देण्याचे, रेखांकनाचे महत्त्वपूर्ण काम मोठ्या उत्साहाने आमचे स्नेही श्री. विजय शिंदे यांनी करून दिल्याबद्दल त्यांची मी अत्यंत ऋणी आहे. जणू त्यांच्या स्नेहालाच या चित्ररूपाने त्यांनी दुजोरा दिला. व्यंकटराव हायस्कूलमधील श्री. रवी वझे यांनी या कामी तांत्रिक सहाय्य केले, तसेच जयसिंगपूरच्या राजश्री इंडस्ट्रीजचे मालक श्री. बियापी यांनी लेखनासाठी कागद मोफत उपलब्ध करून दिला याबद्दल त्यांचेही आभार मानले पाहिजेत.

दिनांक :

कु. माधुरी तानवडे

अ नु क्र म पि का

प्रकरण पहिले

- प्रतिमा

[पृ. १ ते २७]

प्रतिमा स्वस्म, संकल्पना व व्याख्या	१
प्रतिमेचे काव्यगत महत्त्व	१०
कवि व प्रतिमा	१३
प्रतिमा प्रक्रिया व वर्गीकरण	१६
प्रतिमेतील उपमा स्पर्कात्मवि	२४
प्रतिमेचे बदलते स्वस्म	२४
समारोप व निष्कर्ष	२६

प्रकरण दुसरे

- निसर्ग

[पृ. २८ ते ६३]

मानवी मनातील निसर्गाची ओढ व आकर्षण	२८
मानव व निसर्गातील सहसंबंध स्वस्म	३४
निसर्ग व मानवी भावभावना	३९
साहित्य, साहित्यिक व निसर्ग	४०
सामान्य मापसे व साहित्यिकांचा निसर्गविषयक दृष्टिकोन	४३
निसर्ग व कवी	४५
निसर्गचित्रण, प्रकार व मर्यादा	४७
निसर्गचि धार्मिक व तात्त्विक अधिष्ठान	५५
तत्त्वज्ञान व प्रतिमा	५८
ज्ञानेशांचा चिद्विलासवाद व निसर्ग	५९
समारोप व निष्कर्ष	६२

प्रकरण तिसरे

- ज्ञानेश्वर व्यक्तीत्व

[पृ. ६४ ते १०५]

ज्ञानेश्वर माउली व त्यांची ग्रंथसंपदा	६४
ज्ञानेश्वरि प्रयोजन व भूमिका	६९
ज्ञानेश्वरांवरील पूर्वसंस्कार	७२
ज्ञानेश्वरि दृष्टेरी व्यक्तीत्व	७५
तत्त्वदर्शि ज्ञानेश्वर	७६
कवी ज्ञानेश्वर	८२
ज्ञानेशांचा समन्वयवाद	८९
ज्ञानेश्वर व इतर कवीमधील फरक	९२
ज्ञानेशांच्या निसर्गि भिन्नत्व	९७
त्यांची चौफेर दृष्टि	१०१
समारोप व निष्कर्ष	१०४

प्रकरण चौथे

- ज्ञानेश्वरीतील निसर्गप्रतिमा

[पृ. १०६ ते २६०]

ज्ञानेश्वरीतील निसर्ग प्रतिमा	१०६
प्रतिमांचा वर्गीकरणानुसार विचार	१०९
ज्ञानेश्वरीतील प्रतिमिचे संवेदनाविषय	२४८
ज्ञानेश्वरीतील स्मरके व कल्पनाचित्राचा विचार	२४७
निसर्गि आलंबनात्मक चित्र	२५१
मानवीकरण, उद्दिपन, तत्त्वनिदर्शन	२५३
ज्ञानेशांच्या निसर्गप्रतिमांचे विशेष	२५४

प्रकरण पाचवे

- उपसंहार

[पृ. २६१ ते २७८]

संदर्भसूची

परिशिष्ट

चित्रे
